तनहुँ जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको अध्ययन

सम्झना अधिकारी
परीक्षा क्रमाङ्क : २८७१०४१४/०७३
त्रि. वि.दर्ता नं. : ९-३-२८-५०-२०१४

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा
शिक्षाअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सत्र
नेपा.शि ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनका
लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर

२०७४/2018

प्रतिबद्धता पत्र

यस शोध प्रतिवेदनभित्रका सामग्री कहीँ कतैबाट साभार गरिएका होइनन् । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका पनि छैनन् । तसर्थ यो शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

....

सम्झना अधिकारी

शोधार्थी

मिति : २०७४/११/०२

शोधनिर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशात्र सङ्काय, नेपाली शिक्षाअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा.शि. ५४४ (शोधपत्र) पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ तयार पारिएको प्रस्तुत **'तनहुँ जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको अध्ययन'** शीर्षकको यो शोधपत्र शोधार्थी सम्झना अधिकारीले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोधपत्रबाट म सन्तुष्ट भएकाले मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

उपप्रा. मुरलीधर घिमिरे

(शोध निर्देशक)

मिति : २०७४/११/०४

February 16, 2018

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि.कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली शिक्षा स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा.शि. ५४४ (शोधपत्र) पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि छात्रा सम्झनाद्वारा **'तनहुँ जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको अध्ययन'** शीर्षक शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त भएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क्र.स.	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा.डा.रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)	....
२.	प्रा.डा.रामचन्द्र लम्साल (शोध विशेषज्ञ)	....
३.	उपप्रा. मुरलीधर घिमिरे (शोधनिर्देशक)	....

मिति : २०७४/११/१५

February 27, 2018

कृतज्ञता ज्ञापन

शोधपत्र तयार गर्ने कार्य आफैँमा एक महत्त्वपूर्ण, गहन र जटिल प्रक्रिया हो । कुनै पनि कार्य सम्पन्न गर्दा धैर्य, लगनशीलता र कडा मिहेनतको आवश्यकता पर्दछ । **तनहुँ जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको अध्ययन** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले मेरा श्रद्धेय गुरु उपप्रा. श्री मुरलीधर घिमिरेको निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने सन्दर्भमा कुशल निर्देशन गर्नु भएकोमा सर्वप्रथम उहाँप्रति म हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । त्यसै गरी शोध लेखनका क्रममा अमूल्य सुझाउ र सल्लाह दिनहुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराईप्रति पनि म कृतज्ञ छु । साथै भाषा शिक्षा विभागका आदरणीय गुरुहरू प्रा.डा.पारसमणि भण्डारी, प्रा.डा राजेन्द्र पौडेल, सहप्रा. श्री रविकिरण अधिकारी, सहप्रा.डा.माधवप्रसाद पौडेल, सहप्रा.डा. कुश्मिला भट्टराई, डा.राजेन्द्र खनाल र डा. बुद्धराज खनिया तथा आदरणीय दिदी तारा अधिकारीप्रति म कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

सामग्री सङ्कलनका क्रममा विशेष सहयोग पुऱ्याउनुहुने सम्बन्धित विद्यालयका प्र.अ, शिक्षक र विद्यार्थीहरूप्रति हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्दछु । उज्ज्वल भविष्यको कामना गरी मेरो पढाइ र प्रगतिको निरन्तरताका लागि आर्थिक सहयोग जुटाउनुहुने मामा बाबुराज वाग्लेप्रति म सदैव ऋणी छु । साथै प्रस्तुत शोधपत्रलाई छिटो, छरितो एवम् शुद्ध रूपमा टङ्कन गरिदिनुहुने एजुकेसन डेक्सटपका श्री विपिन सुवेदीप्रति विशेष आभार प्रकट गर्दछु । अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको उचित मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. नेपाली शिक्षा विभागसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

सम्झना अधिकारी

(शोधार्थी)

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्र **तनहुँ जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको अध्ययन** शीर्षकमा आधारित रहेर तयार पारिएको हो । कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमता अध्ययन तथा विश्लेषण गर्ने अभिप्रायले यस शोधपत्रको उद्देश्य पनि तयार पारिएको छ। यस्ता उद्देश्यमा समग्रमा विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमता पहिचान गर्नु, विद्यालय प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको तुलना गर्नु, लैङ्गिकताका आधारमा निवेदन लेखन क्षमताको स्थिति पहिचान गर्नु र भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको तुलना गर्नु रहेको छ ।

प्रस्तुत शोधकार्यको उद्देश्य प्राप्त गर्नका लागि सैद्धान्तिक र प्रायोगिक दुबै अध्ययन गरिएको छ। सैद्धान्तिक अध्ययनमा विभिन्न पुस्तक, पत्रपत्रिका र जर्नलहरू अध्ययन गरिएको छ। प्रायोगिक अध्ययनमा तनहुँ जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत प्रतिनिधि नमुना छनोटमा परेका समग्र विद्यार्थीहरू (१०० जना) को अध्ययन गरिएको छ । प्राथमिक तथा द्वितीयक सामग्रीको प्रयोग गरी तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषण गरिएको छ। दुईवटा प्रश्नका उत्तर लेख्न लगाई उत्तरपुस्तिका परीक्षण गरी तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छ। तथ्याङ्कलाई तालिकाबद्ध गरी एकल तथा तुलनात्मक अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ। विश्लेषणलाई वस्तुगत बनाउनका लागि प्रतिशत, मध्यमान र मानक विचलनको उपयोग गरिएको छ। एकललाई स्तम्भचित्र र तुलनाका सन्दर्भमा मध्यमानको प्रतिशतलाई वृत्तचित्रमा राखी स्पष्ट पारिएको छ ।

प्राप्त तथ्याङ्कलाई विश्लेषण गरी प्रस्तुत शोधकार्यको निष्कर्ष निकालिएको छ । समग्रमा तनहुँ जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमता मध्यम स्तरको रहेको पाइन्छ । त्यस्तै प्रतिशतका आधारमा संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूका निवेदन लेखन क्षमता मध्यम स्तरको रहेको पाइन्छ । मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिकभन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूका निवेदन लेखन क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ। त्यस्तै लैङ्गिकताका आधारमा प्रतिशतलाई आधार मान्दा छात्रभन्दा छात्राहरूको निवेदन लेखन क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ। त्यस्तै मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा पनि छात्रभन्दा छात्राहरूको निवेदन लेखन क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा प्रतिशतलाई आधार बनाउँदा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको तुलनामा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ। त्यस्तै मध्यमान र

मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको तुलनामा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ। समग्रमा तनहुँ जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमता मध्यम स्तरको रहेको पाइन्छ । सामुदायिकभन्दा संस्थागत, छात्रभन्दा छात्राहरूको र नेपाली मातृभाषीभन्दा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

विषयसूची

पृष्ठ सङ्ख्या

अध्याय एक : शोधपरिचय **१–५**

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि १

१.२ समस्याकथन २

१.३ शोधको उद्देश्य २

१.४ शोधको सान्दर्भिकता र उपादेयता ३

१.५ शोधको सीमाङ्कन ३

१.६ शोधपत्रको रूपरेखा ४

अध्याय दई : पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्ति अवधारण **६–२३**

२.१ पूर्वकार्यको समीक्षा ६

२.१.१ पुस्तकको समीक्षा ६

२.१.२ शोधको समीक्षा ८

२.२ पुर्वकार्यको समीक्षाको महत्त्व १६

२.३ अवधारणात्मक ढाँचा १६

२.३.१ निवेदन लेखनको परिचय १७

२.३.२ निवेदनका प्रकार १८

२.३.३ निवेदनका अङ्गहरू १८

२.३.४ निवेदनको ढाँचा २०

२.३.५ निवेदनको महत्त्व र उपयोगिता २०

२.३.६ विद्यालय तहमा निवेदन शिक्षण क्रियाकलाप २१

२.४ निष्कर्ष २२

अध्याय तीन : अध्ययन विधि र प्रक्रिया **२४–२५**

३.१ अध्ययन विधि २३

३.२ जनसङ्ख्याको पहिचान २३

३.३ नमुना छनोट २३

३.४ सामग्री सङ्कलनका साधनहरू २३

३.४.१ प्राथमिक स्रोतका सामग्रीहरू २४

३.४.२ द्वितीयक स्रोतका सामग्रीहरू २४
३.५ सामग्री निर्माण २४
३.६ पूर्वपरीक्षण र मानकीकरण २४
३.७ परीक्षणको कार्यान्वयन २५
३.८ उत्तरपुस्तिका परीक्षण २५
३.९ तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण २५
अध्याय चार : समग्र विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको अध्ययन २६–२९
४.१ पृष्ठभूमि २६
४.२ समग्र विद्यार्थीहरू निवेदन लेखन क्षमता २६
४.३ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमता २८
४.४ निष्कर्ष २९
अध्याय पाँच : विद्यालयको प्रकृतिको आधारमा विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको अध्ययन ३०–३८
५.१ पृष्ठभूमि ३०
५.२ प्रतिशतका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमता ३०
५.३ मध्यमान र विचलनका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन ३२
५.४ प्रतिशतका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमता ३३
५.५ मध्यमान र विचलनका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमता ३५
५.६ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको तुलना ३६
५.७ निष्कर्ष ३८
अध्याय छ : लैङ्गिकताका आधारमा विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको अध्ययन ३९–४६
६.१ पृष्ठभूमि ३९
६.२. प्रतिशतका आधारमा छात्रहरूको निवेदन लेखन क्षमता ३९
६.३ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्रहरूको निवेदन लेखन क्षमता ४१
६.४ प्रतिशतका आधारमा छात्राहरूको निवेदन लेखन क्षमता ४२

६.५ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्राहरूको निवेदन लेखन क्षमता ४३
६.६ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्र र छात्राहरूको निवेदन लेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन ४४
६.७ निष्कर्ष ४६
अध्याय सात : भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा निवेदन लेखन क्षमताको अध्ययन ४७–५५
७.१ पृष्ठभूमि ४७
७.२ प्रतिशतका आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमता ४७
७.३ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमता ४९
७.४ प्रतिशतका आधारमा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमता ५०
७.५ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमता ५२
७.६ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन ५३
७.७ निष्कर्ष ५५
अध्याय सात : सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता ५६–६४
८.१ सारांश ५६
८.२ निष्कर्ष ६०
८.३ उपयोगिता ६४
८.३.१ नीतिगत तह ६५
८.३.२ प्रयोगगत तह ६४
सन्दर्भ सामग्री सूची
परिशिष्ट
व्यक्तिवृत्त

तालिका सूची

क्र.स.	तालिका शीर्षक	पृष्ठ सङ्ख्या
१	समग्र विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको प्रतिशताङ्क तथ्याङ्क	२६
२	समग्र विद्यार्थीहरूको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	२८
३	सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको प्रतिशताङ्क तथ्याङ्क	३०
४	सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	३२
५	संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको प्रतिशताङ्क तथ्याङ्क	३३
६	संस्थागत विद्यालयका विद्याथीहरूको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	३५
७	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्याथीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	३६
८	छात्रहरूको निवेदन लेखन क्षमताको प्रतिशताङ्क तथ्याङ्क	३९
९	छात्रहरूको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	४१
१०	छात्राहरूको निवेदन लेखन क्षमताको प्रतिशातङ्क तथ्याङ्क	४२
११	छात्राहरूको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	४३
१२	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्र र छात्राहरूको निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	४५
१३	नेपाली मातृभाषीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको प्रतिशताङ्क तथ्याङ्क	४७

१४ नेपाली मातृभाषीहरूको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ४९

१५ अन्य मातृभाषीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको प्रतिशताङ्क तथ्याङ्क ५०

१६ अन्य मातृभाषीहरूको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ५२

१७ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपलाी मातृभाषी र अन्य मातृभाषीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ५३

चित्रसूची

क्र.स.	चित्र शीर्षक	पृष्ठ सङ्ख्या
१	समग्र विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको प्रतिशताङ्क तथ्याङ्क	२८
२	समग्र विद्यार्थीहरूको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	२९
३	सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको प्रतिशताङ्क तथ्याङ्क	३२
४	सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	३३
५	संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको प्रतिशताङ्क तथ्याङ्क	३५
६	संस्थागत विद्यालयका विद्याथीहरूको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	३६
७	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्याथीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	३८
८	छात्रहरूको निवेदन लेखन क्षमताको प्रतिशताङ्क तथ्याङ्क	४१
९	छात्रहरूको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	४२
१०	छात्राहरूको निवेदन लेखन क्षमताको प्रतिशातङ्क तथ्याङ्क	४३
११	छात्राहरूको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	४५
१२	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्र र छात्राहरूको निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	४६
१३	नेपाली मातृभाषीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको प्रतिशताङ्क तथ्याङ्क	४९

१४ नेपाली मातृभाषीहरूको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ५०

१५ अन्य मातृभाषीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको प्रतिशताङ्क तथ्याङ्क ५२

१६ अन्य मातृभाषीहरूको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ५३

१७ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपलाी मातृभाषी र अन्य मातृभाषीहरूको निवेदन लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ५५

शोधमा प्रयुक्त परिभाषिक पद, पदावली र तिनको सान्दार्भिक अर्थ

अतिउच्चस्तर	:	८० देखि माथिको अङ्क प्राप्त गर्ने
उच्चस्तर	:	६० देखि ७९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने
मध्यमस्तर	:	४० देखि ५९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने
निम्नस्तर	:	० देखि ३९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने
पूर्वकार्य	:	यस शोधभन्दा पहिले गरिएको सम्बन्धित अध्ययन अनुसन्धान
मध्यमान	:	बिचको मान अर्थात मध्यक
मानक विचलन	:	मध्यमानबाट देखिने औसत भिन्नता
संस्थागत विद्यालय	:	सरकारद्वारा अनुदान प्राप्त कम्पनी ऐनअन्तर्गत निजिस्तरमा सञ्चालित विद्यालय
सामुदायिक विद्यालय	:	सरकारी अनुदानमा आधारित तथा समुदायद्वार सञ्चालित विद्यालय

सङ्क्षेपीकृत सूची

सङ्क्षेपीकृत रूप	पूर्ण रूप
उपप्रा.	उपप्राध्यापक
क्र.स.	क्रम सङ्ख्या
प्र.	प्रतिशत
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपा.शि.	नेपाली शिक्षा
वि.स.	विद्यार्थी सङ्ख्या
प्रा. डा.	प्राध्यापक डाक्टर
नं.	नम्बर
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय